

SZABÓ ELVIRA

Az erdő talpra áll

Az esőerdőben a legkisebb nesz is harsány. Egy letörő ág, pláne ha óvatlan emberi lépés alatt törik, messzire hangzik, és a nyomában pár pillanatra minden megáll. Szinte hallani az élőlények hallgatóságát. Az esőerdőben látszólag alig történik valami: liánok támaszkodnak unottan a fáknak, hébe-hóba egy madár jelez a társának, hangyák vonulnak sorban levéltöredékekkel. De az erdő mindeközben nő, gabalyodik, kapaszkodik, törleszkedik, nyújtózkodik. A fák lombjában majmok ölelik egymást, kígyók emésztenek, apró, kék madarak kuporognak, tenyérszi szöcskék terpeszkednek olyan nesztelenül, hogy avatatlan fül soha nem szerez róluk tudomást.

Távolabbról nézve annyira tömörtnek, puhának és rugalmasnak tűnnek az erdővel borított dombok, hogy az embernek olyan érzése támad, ha valaki egy kisebb sziklát vetne a lombkoronák tetejére, talán visszapattanna róluk. Órákon át lehet szemlélni ezeket a zöld lankákat és azt, ahogy lassan sűrűsödik fölöttük a pára, mint a vattapamacs, majd eloszlik. Egészen távolról úgy festenek az esőerdővel letakart dombok, mintha felhők úsznának közöttük, mintha leereszkedne középük az ég.

Az ember orrába is jut pára minden lélegzettel. Sajátos szaga van az esőerdőnek, amiben a nedves meleg keveredik a folyamatosan sarjadzó és korhadó növények illatával és a föld szagával, amely mindezt táplálja.

Az erdő ütőere a föld alatt van. A vénák, artériák, kapillárisok. A tudósok azt mondják, a fák gyökérzete hálózatot alkot, amelyen tápanyagok és információk áramlanak. Folyamatos megosztás zajlik, amelynek mindenki része; senki sem marad ki. Ami él, az része az egésznek. Az ember nem is gondolná, milyen távoli dolgok között létesül kapcsolat a felszín alatt – pont, mint a tudattalanban.

Az esőerdőknek is megvan a maguk története. Az óriásfáknak és a fák rejtekében motozó élőlényeknek ugyanúgy van sorsa, mint bármelyik embernek. Sors a küzdelem, amíg a fiatal hajtás kiér az óriásfák árnyékából, csodával határos módon fényhez jut a lombok zárt sora alatt, és felkapaszkodik egészen a csúcsgig, a bőven ömlő napfény vidékére. Sors a szaporodás parancsa, a ki álcázza magát jobban rafináltsága. A napi futás, elugrás, köddé válás a túlélésért. Az esőerdőnek mint egésznek, ebből a több millió egyedből álló, térben körülhatárolható masszának is van saját története, mint egy népnek vagy országnak.

Kevesen hallottak a braziliai atlanti-parti esőerdőről – már-már elfeledték a létezését. Ha Brazília, akkor Amazóniát ismerik; mind oda

igyekeznek, küszködve repülön vagy hajón az Amazonason felfelé. Az atlanti-partiról alig valaki tud, pedig ötszáz éve még a felét borította a kontinensnyi országnak, Amazóniától délre. Mára egy keskeny sáv maradt belőle a brazil partvidéken. Nem is annyira maradt, mint inkább újranőtt.

Az atlanti-parti esőerdő pechje az volt, hogy könnyű volt megközelíteni. Az embernek csak ki kellett kötnie a parton, és ott volt az erdőben. Az volt a pechje az esőerdőnek, hogy látszólag értékesebbnek tűnt az, ami a helyén termett: legfőképp a cukornád. A harmincas években, a nagy fakivágási hullám előtt, olyan fákról készültek fotók itt, amelyeknek méretes, föld feletti palánkyökerét tíz-tizenöt ember sem tudta körülfogni. Olyannak tűntek ezek a negyven méter magas fák bő szoknyára emlékeztető talapzatukkal, mint a királynők, akiken nem fog az idő, és talán örökké anyáskodnak népük felett. De az ember partra szállt.

A letarolt erdőkre ritkán emlékeznek. Érdekesebbek azok, amik épen maradtak, amikért küzdeni lehet. Délkelet-Ázsiában a legtöbben a borneóit ismerik; ezek ülnek repülőre minden évben, az odajutásnak nemigen lévén más módja, hogy lábukkal érintsék az ottani dzsungelt. Malajziához tartozik egy másik, kiterjedt esőerdőfolt is, a Maláj-félszigeten. Korát 130 millió évre becsülik a tudósok; egyes itt élő növények formája visszaköszönt 130 millió évesre becsült fossziliákon; és ha a zoológusoknak hinni lehet, az itteni vízmosásokban tapírok fröcskölnek egymást, hírmondók a Föld első emlősei közül.

Talán ennek az erdőnek a helyén ma páлмаültetvény lenne, ha nem lobbizik a védetté nyilvánításáért egy angol mérnök, egyben hivatásos krikettező, Theodore Hubback. Már zajlottak a második világháború első felvonásai, amikor a vidékre rámondták, legyen nemzeti park. A névadással nem bajlódtk, nemzeti park, malájul Taman Negara, azóta is így hívják. Így ismerik az utazók, akik rozoga buszra ülnek a legközelebbi városban, és csendes maláj falvakon át, ahol a modern házak között akad még néhány hagyományos, cölöpre épült, elkanyarognak a nemzeti park melletti településig. Vagy hosszú, motoros csónakokra ülnek, hogy felhajózzanak a barna folyón, melynek két oldalán titokzatosan, megközelíthetetlenül terül el a dzsungel, hogy a hajóút végén kikössenek a látogatóközpont közelében.

A Taman Negara esőerdejében 130 millió éve hasonlóan bomlik ki minden reggel. Sok milliárd alkalommal változott az éjszaka sötétje derengéssé, miközben a lombkoronák fölött hol sűrűsödött, hol ritkult a pára, és fokról fokra költözött egyre több éberség a tájba, ahogy a napkorong az erdősáv fölé emelkedett a horizonton. Ahol a folyó szünetet ékelt a fák tömegébe, onnan reggelenként látni, ahogy a napfény elárad a zöld látóhatár felett, míg nem délután vastag, szürkés dunyhát vonnak az égre az esőfelhők.

Furcsa élőlények végzik napi rutinjukat ebben a matuzsálemi erdőben. Az aljzaton maláj pávafácán kotorászik az égbe nyúló fák között a méter-

nyi átmérőjű palánkgyökerek redői közé bújva; külseje szerint félúton van a páva és a fácán között, vagy ki tudja, talán belőle ágazott el mindkét faj. A fatörzsek között fura hang áramlik, olyan, mintha egy meghibásodott elektromos vezeték sípolna, zúgna; mintha ember telepítette berendezés bocsátana ki hallható rezgéseket. De itt ez lehetetlen; alighanem valamelyik rovar vonzza magához nőstényeit az emberi fül számára kellemetlen, már-már sértő módon. Joggal nevezhetnénk maláj sípolóbogárnak.

A sípolóbogár hangja áthatja a Maláj-félsziget esőerdőszigetait egészen le, délre. Az esőerdőből, ami évmilliókig borította a félszigetet és a közelében fekvő szigeteket, a Taman Negarain kívül megmaradt még néhány folt, köztük Szingapúrban is. A világon két város van, amelynek területén esőerdő található; a szingapúri régebbi; az itteni fatörzsek, liánok, játékos formákba oszló légygyökerek között messzire hullámszik a levegőben a sípolóbogár jellegzetes, átható életjele.

Rio de Janeiro esőerdeje jóval fiatalabb a szingapúrinál. Földtörténeti léptékkal mérve felfoghatatlanul fiatalabb. Rio dombjain az atlanti-partinak nevezett esőerdő nő, sűrűsödik, kap újra erőre. Már védelmet nyert az is; így Rióval együtt két várost találni a világon, aminek határain belül helye maradt a dzsungelnek.

A brazil partvidéken egy hosszú sávon, ahol már senki nem akar cukornádat termelni, vagy bármit kibányászni a föld alól, nődögél az esőerdő. Nem invitálta, nem ültette újra senki – ahol a földet emberek már nem művelték, nem lakták, nem fogták hasznukra, ott az erdő elkezdte visszavenni, ami visszajár. Ami az ember után maradt, azt körülfogta, benőtte, eltemette néhány évtized alatt. Olyan szorosan állnak itt a növényosztagok, hogy lehetetlennek tűnik befurakodni közéjük. A jó ég tudja, hogyan sikerült az embernek befurakodnia oda a múltban. Vannak, akik védik az esőerdőt, akár ültetik is, mások égetik a termőföldért. A távolból látni, ahogy a dombok zöld növénytömegéből felfelé száll a füst.

Az emberek régi, füstöt köpködő buszokra szállnak a brazil partvidéken; az aszfaltút két oldaláról szinte kibuggyan az esőerdő; a dombok fölött helyenként sűrűsödik, máshol ritkul a pára. A buszok kis falvakban teszik le a kirándulókat, néha pedig olyan buszmegállóban az út mentén, amiket nem jelez tábla, és csak a helybeliek tudnak a létezésükről. E helyekről ösvények indulnak az esőerdőbe, árnyékosak, keskenyek, hepehupásak, gyökérszabdaltak, emelkedősek, majd lejtősek. Az ösvényt követő ember egyórás, izzasztó, bokát tornásztató gyaloglás után megérkezik a partra, ahol őrajta kívül talán senki más nem jár éppen, a napfényben az óceán türkiz hullámai nyaldossák a homokot, és látni, ahogy a távoli szigetek dombjait kékre festi a pára. Beljebb, az esőerdei ösvény két oldalán ott vannak az ifjú királynők, szoknyájuk még nem érte el a sátornyi méretet. Növekednek csendben, türelmesen.